

Biblioteket som forskningsfacilitator

Af Christian Lauersen

Understøttelse af forskning har til alle tider været en af forskningsbibliotekets fremmeste opgaver, men ligesom mange andre af bibliotekets legitimerende hverv er den under forandring. Temaet for Danmarks Forskningsbiblioteksforenings vinterinternatmøde var 'Biblioteket som forskningsfacilitator' og konferencen gav nogle fornuftige bud på de mange forskellige former for forsknings-, videns- og udviklingsprocesser, der findes i dagens universiteter og uddannelsesinstitutioner samt hvilke krav og forventninger, vores institutioner og brugere har som følge af dette.

Christian Lauersen
cand.scient.bibl/trainee
KUB
DF hovedbestyrelsesmedlem
cula@kb.dk

Årets vinterinternat (29. og 30. januar) var endnu engang hensat til dejlige omgivelser og optimale faciliteter på Klarskovgaard ved Korsør. Ca. 110 deltagere var mødt forventningsfulde frem til to dage, med fokus på lige dele 'best practice' eksempler på det igangværende arbejde med opbygning af institutional repositories, open access archives og andres digitale samlinger, men også med øje for nye aspekter af opgaven.

Hej matematik

Første indlæg stod professor John Houghton for. Houghton, fra Centre for Strategic Economics Studies på Victoria University, var fløjet ind fra Australien for både at deltage i et DEFF anliggende samt berige deltagerne på vinterinternatet med tal, grafer og bundlinje på alternative publiceringsmodeller og open access. 'Kan det betale sig?' kunne meget vel have været overskriften. Baggrunden for Houghtons oplæg var en stort anlagt cost/benefit analyse af alternative publicerings- og finansieringsmodeller i australske forskningsmiljøer¹, der netop er blevet gennemført i Europa i regi af Joint Information Systems Committee (JISC)². Formålet med JISC projektet var at undersøge institutionelle og økonomiske implikationer af de alternative videnskabelige publiceringsmodeller, som f.eks. open access og selvarkivering. JISC projektet faldt i to faser, hvor fase 1 fokuserede på at beskrive publiceringsmodellerne og identificerer alle costs og potentielle benefits involveret. Fase 2 sigtede på, at kvantificerer så mange costs og benefits, som

muligt og derpå sammenligne dem. Det giver næsten sig selv, at det ikke er muligt direkte at sammenligne betalingsbelagt publicering med open access publicering på nationalt niveau. Dette skyldes bl.a. det forhold, at betalingsbelagt publicering søger at give nationale subscribers adgang til hele verdens forskning, mens open access publicering søger at give hele verden adgang til national forskning. Derfor havde man valgt en fremgangsmåde, der fokuserede på begge sider ved at undersøge implikationerne af at tilføje open access publicering og selvarkivering til de gængse publiceringsaktiviteter (mens alt andet fortsatte som hidtil), og samtidig se på implikationerne af open access publicering og selvarkivering som alternativer til gængse publiceringsaktiviteter ved at tilføje de estimerede besparelser til den estimerede indtjening.

Jeg vil i denne sammenhæng ikke gå i dybden med de mange delresultater, men i stedet henvise til undersøgelsen og John Houghtons power points, der ligger på www.dfdk.dk for så at fokusere på hovedkonklusioner og Houghtons anbefalinger. Houghton fremførte to hovedkonklusioner: 1) at besparelserne er tilstrækkelige til at dække omkostningerne ved open access publicering og selvarkivering, så man på den måde kan imødekomme udgifterne fra afprøvning og implementering af alternative open access publiceringsmodeller og 2) besparelser, som følge af flere forskningsresultater publiceret via open access, kan også vise sig at være tilstrækkelige til at dække omkostningerne således, at når man lægger besparelser og fordele sammen, vil fordelene ved alternative open access publiceringsmodeller overstige omkostningerne betydeligt. Afslutningsvis anbefalede Houghton, at man ved hjælp af belønningssystemer skabte

mere fokus på området (f.eks. ved at sikre midler til author-side fees og open access repositories). Herudover anbefalede Houghton et øget fokus på den operationelle effektivitet i institutional repositories (f.eks. standarder for metadata og søgevenlighed), samt mere opmærksomhed på open access monografpublicering.

Access to research is power

DF havde inviteret Danmarks Biblioteksskoles nye rektor, Per Hasle, til at komme og give sine bud på hvordan uddannelsen nu og i fremtiden vil matche kompetencekravene fra forskningsbibliotekerne. Hasle havde også accepteret invitationen, men det blev alligevel til en afflysning. I stedet mødte professor Birger Hjørland op og berettede, at man på Danmarks Biblioteksskole ikke var meget for at komme med langtidsprognoser, men at man generelt havde stor fokus på flere af forskningsbibliotekernes nøgleværktøjer og opgaver såsom fagbibliografiske databaser, opbygning af samlinger og vidensorganiserende systemer samt informationssøgning og vejledning af brugerne.

Næste levende billede var David Prosser fra SPARC Europe, som skulle berette om 'public policies as driving forces for open access'. Prosser lagde fra land med en undren over Biblioteksskolens nye slogan, 'Research is power', der havde prydet Hjørlands power points. Hans pointe var, at 'Access to research is power' ville være et mere meningsfuldt statement i denne sammenhæng, og det kan han jo for sin vis have ganske ret i. Konteksten for Prosser og SPARC's arbejde er, at videnskabelig kommunikation og open access i dag er påvirket af en række politiske og offentlige strømninger og diskurser, som ikke kan ignoreres. Det drejer sig bl.a. om

¹ Research Communication Costs in Australia, Emerging Opportunities and Benefits (DEST) (<http://dspace.anu.edu.au/handle/1885/44485>).

² The Economic Implications of Alternative Scholarly Publishing Models (<http://www.cfes.com/projects/EI-ASPM.htm>)

Dette skyldes bl.a. det forhold, at betalingsbelagt publicering søger at give nationale subscribers adgang til hele verdens forskning, mens open access publicering søger at give hele verden adgang til national forskning.

- vidensøkonomien: det post-industrielle samfunds fokus på investering i forskning og adgang til viden som en forudsætning for velfærdssamfundet
- value for money konceptet: øget fokus og investering i forskning og uddannelse medfører et øget behov for ansvarlighed fra universiteter, departementer og biblioteker samt en øget trang for at måle succes og fiasko (f.eks. via citationsanalyser, antal downloads, patentregistrering osv.)
- e-science: internettets indvirkning på videnskabeligt samarbejde og netværk
- adgangen til data: at tillade data at blive brugt, genbrugt, delt og gemt gør det mere værdifuldt.

På trods af strømninger i vores omverden, der klart peger i den rigtige retning, betegner Prosser den nuværende situation som værende utilfredsstillende på flere niveauer; forskerne opgiver stadig rettighederne til deres artikler for at blive publiceret i de 'rigtige' tidsskrifter, læserne kan ikke få adgang til den videnskabelige litteratur, de har brug for, bibliotekerne har i mange tilfælde heller ikke mulighed for at tilfredsstille deres brugeres informationsbehov og i sidste ende kommer et velfærdssamfund baseret på viden og uddannelse til at lide under utilstrækkelighederne. Svaret på ovenstående problem skal selvfølgelig findes i øget open access publicering og Prosser påpegede, at vejen dertil meget vel kunne være at bruge eksisterende midler til udbredelse af open access-budskabet frem for på adgang til indholdet.

I denne sammenhæng vil jeg benytte mig af muligheden for at videregive David Prossers opfordring til alle der arbejder med open access repositories, om at få deres repositories registreret hos openDOAR (Directory of Open Access Repositories) på www.opendoar.org. OpenDOAR, der bl.a. er finansieret af JISC og SPARC, har til formål at skabe en fuldstændig liste over akademiske open access repositories til gavn for slutbrugerne. Der er pt. 10 danske repositories på listen.

Forskernes blogosfære og videnskab.dk
Herpå var der linet op til to indlæg, der fokuserede på mere utraditionelle formidlingsværktøjer

end de gængse. Lisbeth Klastrup, lektor ved IT-Universitetet, gav en guidet tour ind i forskernes blogosfære. En blogosfære, hvor de danske forskere ikke ligefrem snubler over hinanden (status januar 2009: 27 individuelle blogs og 9 gruppeblogs), men også en blogosfære i vækst og med muligheder, sidstnævnte især i relation til copyright (har du en god ide, så blog den før du taler om den til et cocktailparty), nå et bredere publikum og arbejde med kollektiv intelligens og videndeling. Som signifikant faktor for det noget sløje kvantum af forskerblogs angav Klastrup manglende tid til at vedligeholde bloggen.

Under sit oplæg nævnte Klastup flere gange www.videnskab.dk som en platform, der genererede flere og flere forskerblogs. Chefredaktør Vibeke Hjortlund fra [videnskab.dk](http://www.videnskab.dk) var inviteret til at fortælle om arbejdet med den nationale forskningsportal, der åbnede i fjor. Formålet med [videnskab.dk](http://www.videnskab.dk) er at formidle nyheder og baggrund om forskning for at synliggøre forskningens landvindinger og nytteværdi. Målgruppen er primært den yngre generation mellem 15 og 25 år, men sitet benyttes også flittigt af journalister som kilde til historier samt af undervisere på landets gymnasier. Emnemæssigt formidles der bredt fra kultur og samfund, teknologi og naturvidenskab. Økonomisk er [videnskab.dk](http://www.videnskab.dk) båret af bl.a. Det Frie Forskningsråd, Forsknings- og Innovationsstyrelsen og Kulturministeriet og i udviklingsfasen har både DEFF og DTU været væsentlige drivkræfter. Med 100.000 besøg om måneden må man sige, at [videnskab.dk](http://www.videnskab.dk) er kommet godt fra start og flere spændende samarbejdsrelationer er undervejs, bl.a. med Den Danske Forskningsdatabase og Det Kongelige Bibliotek.

Open access på dansk

Mikael Elbæk fra Danmarks Tekniske Informationscenter sparkede fredag morgen i gang med at fortælle om de foreløbige resultater fra DEFF projektet 'Offentlige adgang til dansk forskning: Initiativer for dansk Open Access selvarkivering i universiteternes forskningsdatabaser'. Projektperioden løber fra april 2008 til april i år og ideen bag projektet er at søsætte initiativer, der kan medvirke til at 'booste' antallet af open access

fuldtekster i danske repositories og skabe en positiv netværkseffekt. Mål for projektet er bl.a. at etablere et overblik over national og internationale erfaringer med forskeres selvarkivering og at disse erfaringer samles og præsenteres i en offentlig tilgængelig wiki, samt at resultaterne præsenteres på en workshop³ (som det jo siges hør og bør når et DEFF projekt afsluttes). Som et kardinalpunkt i bestræbelserne på øget open access og selvarkivering anførte Elbæk forskernes velvillighed eller mangel på samme. Det drejer sig i første omgang om at få 'lokket' dem ud af busken, få dem overbevidst om at selvarkivering er vejen frem og få dem fastholdt i den overbevisning. Lettere sagt end gjort, men som eksempel på at det kan lade sig gøre, nævnte Elbæk det sociale netværksfænomen Facebook, som ganske givet har en enorm brugerskare, der startede skeptisk, men i dag nærmest ikke kan leve uden. I praksis handler det om at assistere forskeren i processen, yde en stabil og god service overfor dem og motivere dem til selvarkivering for på den måde at skabe en positiv spiral, der til sidst gør selvarkivering til en norm i de danske forskningsmiljøer. De foreløbige erfaringer og resultater kan læses på projektgruppens glimrende wiki⁴.

Interessen for årets vinterinternat har været stor og dette understreger både den fokus emnet nyder i væsnet samt temaets vigtighed. På Klar-skovgaard blev de udfordringer og muligheder, vores biblioteker står overfor i relation til open access, forskernes selvarkivering, alternative publiceringskanaler og de økonomiske, organisatoriske og samfundsmæssige konturer, som påvirker udviklingen, fremlagt og diskuteret. Det står klart, at vi stadig er langt fra målet og at vi jo nok ikke kan løfte opgaven alene. Det kræver ganske givet øget samarbejde såvel som opdyrkning af nye samarbejdsformer mellem biblioteket, moderinstitution og individ, før vi er i mål. Og sidst men ikke mindst kræver det holdningsændringer.

Der har i nærværende artikel ikke været plads til at komme rundt om alle oplæg, men samtlige oplægsholderes power points kan findes på www.dfd.dk.

³ Afholdes 31. marts på CBS, tilmelding på: <http://tinyurl.com/open-access-day>

⁴ <https://infoshare.dtu.dk/twiki/bin/view/OAselfarkivering/WebHome>